

Lluís Vila i Bonamusa

EL MEGALITISME AL MONTSENY

El megalitisme a la comarca del Vallès Oriental ha estat conegut tradicionalment per dos conjunts: el que es troba a la Serralada Litoral, al municipi de La Roca, i el que es localitza a la Serralada Prelitoral, a la serra de Granera, entre els municipis de Castellar, Castellarçol i Granera. La importància d'aquest dos conjunts, dins els límits geogràfics de Catalunya, és prou reconeguda pels especialistes. No ha estat així per al conjunt de megàlits existents al Montseny, escassament esmentats en la bibliografia específica i ignorats des de tots els àmbits, tant de l'administració com dels especialistes i estudiosos, etc. Poques són les persones que en coneixen la localització o l'estat de conservació.

Amb motiu de la revisió i actualització de la Carta Arqueològica del Vallès Oriental (1992), l'equip encarregat d'aquesta tasca, format per Montserrat Tenas, Lluís Vila i Emili Ramon ens vam trobar amb aquesta dificultat. En el mateix Inventari, corresponent a l'any 1983, són tres els megàlits documentats, els quals consten com a no localitzats. Davant d'aquest conjunt de circumstàncies creguérem oportú i necessari posar-nos en contacte amb aficionats o estudiosos locals que ens poguessin facilitar el treball de recerca.

En aquest sentit cal destacar la tasca efectuada per Joan López, persona que coneix a bastament el Montseny gràcies a la seva tasca intensiva i extensiva per la muntanya. Els seus coneixements ens va permetre localitzar els megàlits del Pla del Boix, Costa de can Brull, Serrat del Moro i de Sant Miquel de Canyelles. Altres persones que ens van ajudar han estat Enric Garcia Pey, el qual elabora un interessantíssim treball de recuperació de la toponímia de la comarca, i Joan Font, veí d'Aiguafreda, que va acompanyar-nos amablement fins al dolmen de Cruïlles.

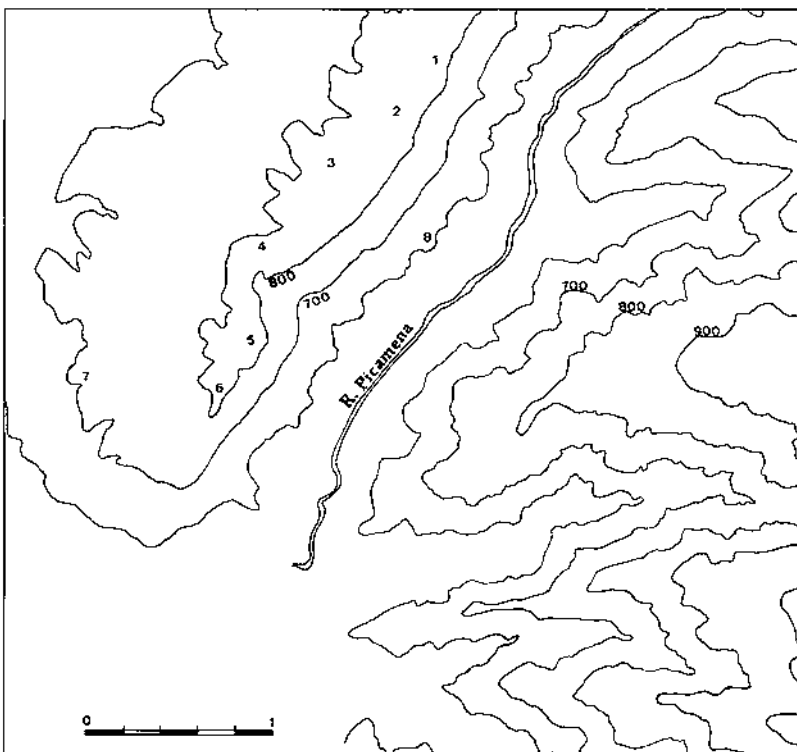
L'objectiu d'aquest article és clarificar i actualitzar i donar a conèixer el panorama megalític al Montseny (municipis d'Aiguafreda, Seva i el Brull) i destacar l'existència d'una alta concentració de megàlits a la zona de Serra d'Arca.

Per a l'elaboració d'aquest article s'ha partit de les diverses fonts bibliogràfiques i del treball de camp, que ens ha permès contrastar les confuses informacions de què hom disposava. El resultat d'aquesta tasca ha estat la localització dels megàlits, la recuperació de la toponímia pròpia dels llocs on es troben,

conceixença del seu estat de conservació i la documentació d'altres fins ara inèdits.

HISTÒRIA DE L'INVESTIGACIÓ

L'existència de sepulcres megalítics ja era coneguda des del segle passat, si bé a la zona del Montseny només es tenia constància del menhir de Perafita, al Brull. La gran visibilitat d'aquest monument i la inexistència d'una explicació clara sobre el seu significat va donar lloc a la llegenda de Santa Madrona. La investigació megalítica va iniciar-se a principis de segle, estava relacionada amb les activitats de l'excursionisme científic i d'erudits locals. L'interès pel coneixement de l'entorn va incentivar la recerca de monuments megalítics, guiats sovint per les llegendes i la toponímia existent. Així ho manifesta

1. Dolmen del Pla de Boix; 2. Creu de Parròquia; 3. Dolmen de can Brull; 4. Dolmen Costa de can Brull; 5. Serrat dels Moros; 6. Casa Nova de can Serra; 7. Dolmen de Cruïlles; 8. Sant Miquel de Canyelles

Dolmen de la Costa de can Brull

Fortià Solà en el seu llibre (1932:10): "Aquest megàlit, certament notable, vaig descobrir-lo jo mateix, a finals de 1914, orientat pel nom arca que sovint porten aquestes construccions".

Les primeres notícies sobre construccions megalítiques a la zona del Montseny les trobem editades en el Butlletí del CEC de l'any 1897⁽¹⁾. Aquesta informació la dona el canonge Dr. Jaume Collell, el qual fa la descripció d'un dolmen trobat en el municipi de la Garriga, del qual avui no tenim constància.

La recerca arqueològica d'inicis de segle a Catalunya va anar en augment, dirigida pel Servei d'Investigacions Arqueològiques de l'Institut d'Estudis Catalans. Diverses institucions i organitzacions locals també hi van tenir un paper important. El Museu de Vic, dirigit per Mn Gudiol, i el Centre Excursionista de la mateixa ciutat van esdevenir cabdals en la descoberta i excavació dels megàlits de Serra d'Arca. El moment clau d'aquest interès va

estar marcat per la descoberta del dolmen d'Aiguafreda, per part de Fortià Solà, l'any 1914.

Entre els anys 1914-1920 el Butlletí del Centre Excursionista de Vic es fa ressò de diverses troballes efectuades a la Serra d'Arca. En la primera d'elles SALA I MOLAS (1914) descriu el menhir de Perafita. Guiat pel topònim, en fa la descripció, busca paral·lels i intenta trobar la possible relació entre el toponim i la funció del menhir.

Fortià Solà, prevere d'Aiguafreda i erudit local, va publicar un article (1914) on es posava de manifest la descoberta d'un megàlit fins aleshores desconegut, el qual anomenà "Dolmen d'Aiguafreda". En una publicació posterior (SOLÀ, 1932:11-12) ja l'esmenta amb el nom de dolmen de Serra de l'Arca. En aquesta mateixa publicació, reeditada l'any 1983, destaca l'existència del megàlit de la Costa de can Brull, descobert per Josep Maria Gudiol i el Centre Excursionista de Vic. Segons destaca el propi autor, en aquest megàlit no va trobar-se res ja que havia estat utilitzat com a refugi de carboners. A diferència d'aquest, els dòlmens de Cruïlles i el del Pla del Boix van aportar diverses restes arqueològiques que van despertar, encara més, l'interès del Servei d'Inves-

(1) ESTRADA, J. *Repertori de peces i jaciments arqueològics de la Garriga (Vallès Oriental)*, 1990 (no editat)

tigacions Arqueològiques de l'Institut d'Estudis Catalans, tal com es fa palès a través de l'article publicat per P. BOSCH GIMPERA (1913-1914) o el de J. RIUS I SERRA (1915-1920).

És obvi que l'interès demostrat pel Servei d'Investigacions Arqueològiques de l'IEC tenia un caràcter general. La seva finalitat era explicar el fenomen megalític a Catalunya, no al Montseny concretament. Així ha estat en els estudis posteriors que s'han efectuat. D'aquests podem destacar els treballs de L. PERICOT (1950) i R. BATISTA (1963).

L'any 1950, amb la publicació de *Los sepulcros megalíticos catalanes y la cultura pirenaica*, de L. Pericot, es recupera l'interès pels megalits de Serra d'Arca. L'autor en fa una breu descripció i els inclou dins el seu estudi sobre el fenomen megalític a Catalunya. Tretze anys després, R. Batista publica el segon Corpus de sepulcres megalítics, centrat a la comarca d'Osona. En aquest treball apareixen recollits els megalits de Serra d'Arca. A partir de la seva reexcavació va poder fixar la localització, la planta i la descripció tipològica dels megalits. Des d'aquell moment fins a l'actualitat els esdeveniments han estat diversos, si bé cal destacar que va produir-se un procés de destrucció sistemàtica.

MEGÀLITS ESMENTATS HISTÒRICAMENT

Serra de l'Arca I o Serrat dels Moros

Megalit localitzat per Fortià Solà, a finals de l'any 1914 (SOLÀ, 1914:11-12). Segons aquest autor el megalit presentava les característiques següents:

"Construït per grosses lloses de pedra, que formaven una cambra rectangular, coberta per altres lloses semblants, d'uns 3 metres de llargada per 1,70 d'amplada i 1'80 m d'elevació. Un petit i baix corredor deixava penetrar a l'interior, i un túmulus d'uns 10 m de diàmetre, fet de terra i de rengleres de pedres dretes en dregradació, protegia la construcció".

Les restes materials aparegudes en aquest megalit consistien en un elevat nombre de restes òssies, entre les quals es destaca una mandíbula inferior i un fragment de crani de nen. Les restes ceràmiques foren, també, nombroses. Destaca un vas hemisfèric que va poder ser reconstruït, un fragment de vas carenat amb acanalats, fragments de vores i, tal com destacava SOLÀ (1914), un gran nombre de fragments llisos. Altres materials apareguts consistien en 4 botons prismàtics d'os, dels quals 3 presentaven doble perforació en V, i un collar. Destaca la presència de nombrosos fragments de sflex, entre els quals va aparèixer un ganivet de 32,5 cm de llargada.

La coincidència de les restes materials descrites amb les que s'esmenten en les diverses fonts és plena; només cal destacar que aquest megalit va ser denominat originàriament dòlmen d'Aiguafreda. Amb

posterioritat aquest megalit ha estat conegut com "Serra d'Arca I". Resulta sorprenent que Mn. Fortià Solà no el denominés amb el topònim del lloc on es localitza, que és el de Serrat dels Moros.

En l'actualitat aquest megalit apareix totalment destruït; només pot identificar-se una llosa ajaguda, gairebé coberta per una acumulació de pedres que haurien format part del túmul. El senyor Frederic Vilademunt, antic propietari del terreny, el va reexcavar. Segons Joan Manel Moré, veí d'Aiguafreda, fa uns 20 anys va ser totalment destruït. Les seves lloses foren transportades a la casa de can Brull per a formar part dels bancs per seure.

Dòlmen de Cruilles

Serra de l'Arca II

o Dolmen de la Costa de can Brull

Serra de l'Arca II és tal com apareix mencionat a la bibliografia especialitzada, si bé originàriament el mateix Fortià Solà ja l'esmentava amb el topònim propi del lloc, Costa de can Brull. Analitzant les diverses informacions de què disposem, ens trobem que no coincideixen plenament. A l'Inventari del Patrimoni Arqueològic del Vallès (1983) apareix situat a uns 400m al sud del que anomenem Serrat dels Moros o Serra d'Arca I, mentre que la seva localització exacta és a uns 450m al nord, tal com queda reflectit a l'Inventari del Patrimoni Arqueològic del Vallès (1992).

Aquest megalit el va trobar i excavar Josep M. Gudiol, director del Museu Episcopal i pel CE de Vic. La seva descripció tipològica, segons la biblio-

Dolmen Creu de Porròquia

grafia tradicional, apareix identificada com a cista tancada. Formada per quatre grans lloses, dues d'elles caigudes sobre el túmul circular, el qual ocupava un espai de 7 m de diàmetre. Les restes aparegudes constaven d'alguns fragments ossis, 7 dents i diversos fragments de ceràmiques informes. L'escassetat de restes fou atribuïda a la seva utilització com a refugi de pastors. Amb posterioritat l'estructura original va estar modificada pel propietari de la finca. En la reexcavació efectuada per Batista (1963) no hi va aperèixer res.

Dolmen de Cruïlles

No existeixen problemes d'identificació en la bibliografia tradicional; només cal constatar que a l'Inventari del Patrimoni Arqueològic del Vallès de 1983 se'n desconeixia la localització exacta.

El dolmen de Cruïlles és a uns 400m a l'est del castell que li dona el nom, a la vora del camí que mena a les Pinedes o també vers Vilargent. És una zona planera amb pins i formada per un petit turonet on es troba el megàlit. Les restes d'estructura que presenta són dues enomes lloses laterals, lleugerament inclinades i orientades de sud-est a nord-oest. Conserva restes del túmul.

Les restes materials documentades foren: diversos fragments de ceràmica llisa i amb incisions, negrosa; tres objectes d'os, dos d'ells amb doble perforació en V; cinc rodells d'os, perforades i diversos ossos que haurien format part d'infants i adults.

El seu estat de conservació és encara prou bo.

Dolmen de can Boix

Dins el conjunt de megàlits és el que es troba més al

nord-est. Apareix documentat en la bibliografia tradicional com a cista rectangular, formada per 5 lloses. El túmul presentava un diàmetre de 10m aproximadament. Les restes materials documentades en aquest jaciment foren nombroses, tal com destaca Fortià Solà: fragments de fèmurs, d'húmer i d'un crani de persona adulta. L'elevat nombre de fragments ceràmics va permetre reconstruir alguns vasos, i *mostrà quelques rodalles de collar perforades, de pedra i d'os, junt amb tres fragments d'una plaqueta de metall* (de coure).

Segons informacions facilitades per Joan López, aquest megàlit fou destruït totalment de forma intencionada, la qual cosa ens ha corroborat el senyor Josep Cassases, antic masover de la finca. Segons aquest, les lloses se les va emportar un picapedrer. A l'actualitat només s'observa un munt de pedres, el qual hauria format part del túmul.

Menhir de can Garriga o Perafita

Bloc d'arenisca, d'uns 3m d'alçada, localitzat a l'urbanització El Muntanyà (Seva), prop del mas Perafita, davant l'ermita de Santa Madrona. Es coneix des del segle passat.

MEGÀLITS INÈDITS

Dolmen Creu de Parròquia

Megàlit inèdit. Va estar documentat a l'Inventari del Patrimoni Arqueològic de la Comarca del Vallès Oriental (1992). El seu interior ha estat totalment buidat i les lloses superiors han desaparegut. Presenta una estructura rectangular de 2'5m de llargada, per 1m d'amplada aproximadament, formada per 5 lloses, 4 laterals i 1 a la capçalera. Conserva bona part del túmul, d'uns 8m de diàmetre. Sobre les restes aparegudes no tenim cap notícia ja que ha estat buidat per furtius.

El megàlit es troba localitzat entre el de Costa de Can Brull i el de can Brui, a uns 180m vers l'oest en relació amb la cinglera. El nom donat a aquest megàlit és el que es correspon amb el topònim del lloc on es troba.

Dolmen de can Brull

Dolmen documentat per l'equip de J.Tarrús i R. Chinchilla. Presenta una estructura de forma rectangular, formada per les lloses laterals i restes del túmul. Apareix en males condicions de conservació a causa de l'acció antròpica i de les condicions topogràfiques del lloc, ja que es troba en una zona amb pendent.

Dolmen de Sant Miquel de Canyelles

Dolmen documentat per Joan López (1983). Presenta una estructura de forma quadrada, formada a partir

Dolmen de Sant Miquel de Conyelles

de 2 lloses laterals, 1 de capçalera i la cobertera. A la part anterior presenta restes de parets seca, si bé sembla que ha estat fruit de recondicions més moderns. Es desconeix l'existència de restes arqueològiques.

Es localitza en una carena, amb pendent, prop de l'ermita que li dona nom. Cal destacar que aquest megàlit, a diferència dels anteriors, no es troba damunt la serra sinó a la part mitjana de la cinglera, dominant la vall de Picamena.

Casanova de can Serra

En la prospecció efectuada per Serra de l'Arca ens vam sorprendre en observar 2 grans lloses, una lateral i una altra de capçalera, adossades a les estructures muràries de la Casanova de can Serra. La seva localització, arran de la cinglera i les característiques morfològiques que presenta ens han fet pensar en un possible megàlit, si bé és poc usual que en el moment de la construcció de la casa no hagués estat enrunat. No obstant això, cal destacar que les lloses no semblen complir cap funció dins el conjunt estructural de la casa.

La localització en aquell indret també podria fer-nos pensar que han estat transportades des d'un altre

Casanova de can Serra

indret, si bé tampoc trobem que sigui una hipòtesi prou consistent, en la mesura que el transport d'aquestes pedres, de mida gran hauria exigít un gran esforç.

CONSIDERACIONS FINALS

L'existència d'aquestes construccions megalítiques és un dels testimonis més antics de l'ocupació humana del Montseny durant la prehistòria. Aquest conjunt de sepulcres ha estat tradicionalment mal conegut, tal com es pot constatar a través de la bibliografia i també de les diverses edicions de mapes topogràfics de l'Alpina o d'altres. Creiem que el treball de camp efectuat ens ha permès posar fi a aquests errors i disposar d'un mapa sobre la seva distribució i localització.

El nostre ha estat un treball de caràcter descriptiu que pretén esdevenir un punt de partida per a futurs projectes, els quals, sens dubte, hauran de contemplar la reexcavació dels megàlits amb l'objectiu de conèixer amb més exactitud la tipologia arquitectònica i recuperar restes de l'aixovar; ens permetrà conèixer-ne la reutilització o la freqüentació; obtenir mostres de paleosòls, a través de les quals es podria permetre efectuar anàlisis de palinologia, antracologia i datació radiocarbònica. Tot plegat possibilitaria avançar en el terreny de la investigació arqueològica al Montseny.

El que s'ha posat en evidència amb aquest treball ha estat la important concentració de sepulcres megalítics a la zona de Serra d'Arca. Dels 4 coneguts tradicionalment s'ha passat a un total de 8. D'aquests, 6 es troben a la zona superior de la peniplana, en una cota superior als 800m d'alçada. Els altres 2 sepulcres, el de Cruilles i el de Sant Miquel de Canyelles, es troben en cotes inferiors i una mica distanciats. El primer gaudeix d'un ampli domini visual sobre la vall del Congost, mentre que el segon es troba situat a la vessant mitjana de la cinglera, sobre la riera de Picamena.

Hom pot observar, quant als 6 megàlits que es troben a la carena, que apareixen arrenclerats, seguint el mateix traçat. Presenten una distribució regular ja que entre ells hi ha una distància aproximada de 400m, 3 es troben situats arran de la cinglera, mentre que els altres 3 estan més a l'interior.

La tipologia arquitectònica d'aquests sepulcres no pot determinar-se en tots els casos ja que el nivell de coneixements de què hom disposa no són suficients. Per determinar-la en el futur en serà necessària la reexcavació. Segons la bibliografia tradicional el megàlit del Pla del Boix i el de la Costa de can Brull corresponen a cistes, si bé, segons el nostre parer, existeixen nombrosos dubtes en aquest sentit. El Serrat del Moro correspon a una galeria catalana,

com també el de Creu de Parròquia. La resta és de tipologia incerta. Hom pot destacar que el megàlit de Cruilles i el de Casanova de can Serra presenten similituds prou importants per deduir que correspondrien a un mateix tipus. Ambdós estan formats per lloses de grans dimensions.

L'etapa més antiga d'aquest conjunt ens la proporciona l'existència de les dues galeries catalanes que ens situa al calcolític (2200-1800). Aquests sepulcres han estat relacionats, tradicionalment, amb el neolític antic de Veraza, si bé tingueren una llarga perduració.

BIBLIOGRAFIA

- ALACAMBRA, P.J. (1990): El megalitisme a La Calma (Montseny). *Tagament*, nº23.
- BATISTA, R. (1963): Sepulcros megalíticos de la comarca de Vic. *Corpus de Sepulcros Megalíticos. Inst. de Arq. y Preh. de la Univ. de Barc.* Barcelona. Fasc. 2.
- BOSCH GIMPERA, P. (1913-1914): Els dolmens de la Serra de l'Arca (Aiguafreda). *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*.
- MALUQUER DE MOTES, J. (1987): Prehistòria i Edat antiga. Edicions 62. Barcelona.
- PERICOT, L. (1950): La civilización megalítica catalana y la cultura pirenaica. Barcelona. C.S.I.C.
- SALA MOLAS (1914): *Butlletí del Centre Excursionista de Vic*, I
- SOLA, Fortià (1914): El dolmen d'Aiguafreda. *Butlletí del Centre Excursionista de Vic*, I